

הגורמים המשפיעים על גובה שכר הטרחה של רואי החשבון של החברות הציבוריות בישראל

איל הורוביץ, יורם עדן, דליה רחמן מור

מטרתו של מאמר זה היא לבחון מהם הגורמים המשפיעים על שכר הטרחה שגבו משרדי רואי החשבון בישראל בתקופה של חמש השנים שחלפו בין 2010–2014. לשם כך נעזרנו במדגם בן 80 חברות, אשר מתוכן 40 חברות בוקרו על ידי חמשת המשרדים הגדולים בישראל, ואילו 40 חברות בעלות מאפייני פעילות דומים בוקרו על ידי 20 משרדים אחרים. מצאנו כי ניתן לנבא את שכר הטרחה של רואי החשבון של החברות הציבוריות בישראל על ידי ארבעה המשתנים המסבירים הבאים: סכום הנכסים של כל חברה, מחזור החברה, הענף שהחברה פועלת בו ורובד הגודל של משרד רואי החשבון המבקר ("אחד מחמשת הגדולים" לעומת "אחר").

א. מבוא

השוק לשיירות ביקורת של רואי חשבון בישראל ובעולם מאופיין מזה עשרות שנים ברמה גבוהה של ריכוזיות. כבר בתחילת שנות השמונים ריכזו בידיהם שמונת המשרדים הגדולים בארה"ב את שיירות הביקורת של מרבית החברות הציבוריות בארה"ב.¹ כתוצאה ממיזוגים בין משרדים אלה פחת מספרם תחילה לשישה, ולאחר מכן לחמישה. לאחר קריסת משרד ארתור אנדרסן, בעקבות משבר אגרון בשנת 2002, נותרו ארבעה משרדי רואי חשבון גדולים (הידועים בשם "Big 4", "ארבעת הגדולים"), אשר להם רשתות בינלאומיות ואשר מרכזים בידיהם את הביקורת של מרבית החברות הציבוריות. הפער בגודלם של המשרדים וכן במספר החברות הציבוריות המבוקרות על ידי כל אחד מ"ארבעת הגדולים" לבין המשרדים המובילים הנמצאים ברובד השני (second tier) הינו משמעותי ביותר.

בישראל, חמישה משרדי רואי חשבון גדולים מרכזים בידיהם את הביקורת של כ-86% מהחברות הציבוריות בישראל.² המדובר הוא בארבעה משרדים המסונפים לרשתות הבינלאומיות של "ארבעת הגדולים",³ ובנוסף משרד זיו-האפט (המסונף לרשת של חברת BDO, המובילה את הרובד השני

1 שמונת המשרדים הגדולים דאו היו: Arthur Andersen (AA), Arthur Young (AY), Coopers and Lybrand (CL), Deloitte Haskins and Sells (DHS), Ernst and Whinney (EW), Peat, Marwick, (Mitchell) (PMM), Price Waterhouse (PW), Touche Ross (TR).

2 הנתונים כוללים גם רואי חשבון שהינם מבקרים משותפים של אותה החברה הציבורית.

3 משרד קוסט פורר קסירר את גבאי, המייצג את Ernst and Young; משרד סומך חייקין – KPMG; משרד

של משרדי רואי החשבון בעולם), (להלן: "חמשת המשרדים הגדולים"). המשרדים המסווגים לרובד השני (מדורגים באופן לא רשמי במקומות 6-12) מרכזים בידיהם את הביקורת של כ-12% נוספים מהחברות הציבוריות ומבקרים, כל אחד, חמש חברות ציבוריות או יותר. המשרדים ברובד השני מקושרים אף הם לרשתות בינלאומיות – אם כי המדובר ברשתות בינלאומיות שברובד השני יתר משרדי רואי החשבון (מהרובד השלישי) מבקרים ביחד כ-2% מהחברות הציבוריות בישראל.

קיים עניין ציבורי בניתוח הגורמים המשפיעים על אופן קביעת שכר הטרחה של רואי החשבון. עניין זה נובע משני שיקולים אשר לכאורה סותרים זה את זה. האחד הוא החשש שרמת הריכוזיות הגבוהה בענף פוגעת בתחרות ומאפשרת למשרדים הגדולים לנצל את כוחם הכלכלי לגביית שכר טרחה גבוה ביותר, ואילו השני הוא החשש שרמה יתרה של תחרות עלולה להוביל לתעריפים נמוכים מאוד ולפגיעה באייתלותם של רואי החשבון המבקרים.

מטרת מאמר זה היא לבחון מהם הגורמים המשפיעים על שכר הטרחה שגבו משרדי רואי החשבון בישראל בתקופה של חמש השנים שחלפו בין 2010-2014. לשם כך נעזרנו במדגם בן 80 חברות, אשר מתוכן 40 חברות בוקרו על ידי חמשת המשרדים הגדולים בישראל, ואילו 40 חברות בעלות מאפייני פעילות דומים בוקרו על ידי 20 משרדים מהרובדים השני והשלישי.

בבדיקת ההבדל בגובה שכר הטרחה בין המשרדים הגדולים לבין המשרדים האחרים שהם בעלי מאפיינים דומים (התיאום הוא חברה מול חברה מאותו ענף פעילות ובעלת גדול דומה) נמצא כי חמשת המשרדים הגדולים אכן גובים בממוצע שכר טרחה גבוה יותר, וכי הקשר בין גובה שכר הטרחה לבין רובד הגודל של המשרד (אחד מחמשת המשרדים הגדולים לעומת כל משרד אחר) הוא מובהק. ערכנו בנוסף מבחן רגרסיה עם ארבעה משתנים מסבירים (סכום הנכסים של החברה המבוקרת, היקף מחזור ההכנסות שלה, ענף הפעילות שבו היא פועלת ורובד הגודל של המשרד) לניבוי שכר הטרחה. לאחר טרנספורמציה ללוג מצאנו כי המשוואה לניבוי גובה שכר הטרחה הינה מובהקת. פרופורציית השונות המוסברת היא 0.585, ולכל אחד מהמשתנים הבלתי-תלויים (לוג נכסים, לוג מחזור הכנסות, ענף החברה ורובד הגודל של המשרד) תרומה ייחודית מובהקת. המקדמים החלקיים של לוג סכום הנכסים ולוג מחזור המכירות חיוביים ומובהקים. ככל שלוג סכום הנכסים עולה, עולה גם גובה לוג שכר הטרחה כאשר המשתנים לוג המחזור, ענף הפעילות ורובד הגודל של המשרד מופיעים במשוואה. ככל שלוג היקף מחזור ההכנסות עולה, עולה גם גובה לוג שכר הטרחה כאשר המשתנים לוג הנכסים, ענף המשרד ורובד הגודל של המשרד מופיעים במשוואה.

עוד נמצא כי כאשר שאר המשתנים הבלתי-תלויים מופיעים במשוואה, שכר הטרחה גבוה יותר כאשר רואי החשבון מבקרים חברות בענף ההייטק לעומת ענף "נדל"ן ובינוי" או ענפי המסחר, השירותים והתעשייה. בנוסף מצאנו כי נגבה שכר טרחה גבוה יותר בחמשת המשרדים הגדולים בהשוואה למשרדים האחרים. הבדל זה מובהק כאשר המשתנים לוג סכום נכסים, לוג מחזור ההכנסות וענף הפעילות מופיעים במשוואת הרגרסיה. למיטב ידיעתנו, זהו המחקר הראשון מסוגו שנערך בישראל, והוא מצביע על יכולתם של חמשת המשרדים הגדולים לתרגם את המוניטין שלהם לשכר טרחה גבוה יותר.

המשך מאמר זה הוא כדלקמן: בפרק הבא נציג סקירה תמציתית של המחקרים החשובים שבוצעו בעבר בנושא זה ואשר פורסמו בכתבי העת המובילים בחשבונאות ובכלכלה. בפרק השלישי נציג את המתודולוגיה, המדגם ותוצאות הניתוחים הסטטיסטיים. סיכום ומסקנות יוצגו בפרק הרביעי.

ב. תמצית מחקרים קודמים

קיים מחקר עשיר ופורה שתוצאותיו התפרסמו בכתבי העת המובילים בחשבונאות ובכלכלה בשאלת גובה שכר טרחת רואי החשבון בכלל, וקשרי הגומלין בינו לבין איכות הביקורת ואיטלותו של רואה החשבון המבקר בשנות השמונים של המאה הקודמת בפרט. במחקרים אמפיריים נבחנו שלוש השערות מתחרות:

- המשרדים הגדולים גובים שכר טרחה גבוה יותר מהמשרדים האחרים כיוון שהם מנצלים את כוחם כקרטל;
- המשרדים הגדולים גובים שכר טרחה נמוך יותר מהמשרדים הקטנים בשל היתרונות לגודל;
- המשרדים הגדולים גובים שכר טרחה גבוה מהמשרדים האחרים מפני שרמת האיכות בביקורתם גבוהה יותר ולפיכך שכר הטרחה הגבוה משקף את האיכות הגבוהה של שירותי הביקורת שהם מעניקים.

בתגובה לביקורת ציבורית על רמת הריכוזיות הגבוהה בשוק שירותי הביקורת וחשש מהיווצרות קרטל של שמונת המשרדים הגדולים דאז,⁴ בדק דן סימוניק (Simunic, 1980) את גובה שכר הטרחה שגובים משרדי רואי החשבון בארה"ב. סימוניק מצא כי שבעה מבין שמונת המשרדים הגדולים גובים שכר טרחה נמוך מזה הנגבה על ידי משרדי רואי חשבון שאינם משתייכים ל"שמונת הגדולים". הוא יחס זאת ליתרונות הגודל שמהם נהנים המשרדים הגדולים. משרד PW דאז גבה שכר טרחה גבוה יותר מהאחרים, דבר העשוי להצביע על איכות גבוהה יותר בשירותי הביקורת שסיפק המשרד.

זו-וונה פאלמרוז (Palmrose, 1986) הצביעה על כל שבמיון דיכוטומי של משרדים משתייכים ל"שמונת הגדולים" לעומת אלה שאינם משתייכים לקבוצה זו נמצא מתאם מובהק בין גודל המשרד לגובה שכר הטרחה. היא מצאה כי המשרדים הגדולים משקיעים יותר שעות עבודה (באיסוף ראיות הביקורת), ובכך מספקים ללקוחות הביקורת שלהם שירות באיכות גבוהה יותר. ממצאים אלה היו עקיבים ביחס למחקרים קודמים של ניקולס דופוש ודן סימוניק, וכן של לינדה אליזבט דיאנג'ילו (Deangelo, 1981A; Dopuch and Simunic, 1982), אשר הצביעו על כך שבשל קשיים אובייקטיביים בהערכת איכות שירותי הביקורת גודל המשרד עשוי להיות מזוהה עם ביקורת באיכות גבוהה יותר. עם זאת, פאלמרוז לא מצאה ראיות ליתרונותיהם של המשרדים הגדולים הנובעים מהתמחות ענפית.

במחקר נוסף הצביעה דיאנג'ילו (Deangelo, 1981B) על תופעת ה"כדרור הנמוך" (low balling). חילופי רואי חשבון מאופיינים בהפחתת שכר בשנות הביקורת הראשונות מתוך מגמה להעלות בהדרגה את שכר הטרחה בשנים שלאחר מכן. רואי החשבון החדשים רואים בויתור על שכר הטרחה בשנות הביקורת הראשונות מעין עלות שקועה (sunk cost) להשגת לקוחות חדשים, שאינה פוגעת באייתלות שלהם. דניאל סיימון וג'יייר פרנסיס (Simon and Francis, 1988) מצאו (במחקר שבתן 214 חברות שהחליפו את רואי החשבון שלהן בין השנים 1979–1984) כי חילופי רואי החשבון לוו בהפחתה של 24% בשכר הטרחה (אל מול שכר הטרחה "הנורמלי") בשנת הביקורת הראשונה שלאחר החילופין, בהפחתה של 15% בכל אחת משתי השנים הבאות, אבל

4 המחקר עסק בשוק הביקורת האמריקני המקומי. כתוצאה ממיזוגים צומצם מספר המשרדים הגדולים משמונה לשישה, לחמישה, ולאחר קריסת ארתור אנדרסן בשל משבר אנון נותרו ארבעה משרדים גדולים, המרכזים בידיהם את הביקורת של למעלה מ-80% מהחברות הציבוריות בארה"ב.

בשנת הביקורת הרביעית עלה שכר הטרחה לרמתו הנורמלית. במחקר זה לא ניתנה תשובה חד-משמעית לשאלה אם הפחתת שכר הטרחה מהווה איום על אי-התלות של רואה החשבון. רונלד דיי (Dye, 1993) בחן באופן עיוני את האופן שבו יש לקבוע את שכר טרחת רואה החשבון המבקר, וזאת על רקע משבר החקיקה שהתפתח בארה"ב,⁵ וכן על רקע פרסום תקנים חדשים בנושא ביקורת ודיווח כספי המחייבים את רואי החשבון להשקיע עלויות נוספות בהטמעה ובציות להם. לדעתו של דיי, שוק ההון רואה בחוות דעת המבקר, מעבר לתוכן האינפורמטיבי שלה, גם מעין אופציה על עושרו וכיסו העמוק של המבקר (לשם תביעתו במקרה של כשל מוכח בביקורת). לכן, לשיטתו, שכר הטרחה שגובים משרדי רואי החשבון צריך לבטא שני מרכיבים אלה (התוכן האינפורמטיבי והחשיפה לתביעות). ניתן להסיק מכך שעל המשרדים הגדולים, בעלי הכיס העמוק יותר, לבצע ביקורת באיכות גבוהה יותר ולגבות שכר טרחה גבוה יותר. אולם, לקח זה אינו בהכרח נלמד ומיושם.

המחקרים שהוזכרו עד כה התמקדו בשוק הביקורת בארה"ב. מחקרים רבים נוספים שנערכו במדינות שונות בחנו את השאלה אם השתייכות לאחד המשרדים הגדולים מקנה מוניטין המאפשר גביית שכר טרחה גבוה יותר. כך, למשל, אלן קרסוול ואחרים (Craswell et al., 1995) מצאו בקרב מדגם של 1,484 חברות אוסטרליות שניירות הערך שלהן רשומות למסחר כי שם המותג של שמונת המשרדים הגדולים דאז תרם להשגת פרמיה של 30% מעל שכר הטרחה שגבו באותה תקופה משרדים אחרים. כמו כן, התמחות ענפית של משרדים המשתייכים ל"שמונת הגדולים" תרמה לפרמיה של 34% מעל שכר הטרחה שגבו משרדים אחרים. מרק דהפונד ואחרים (DeFond et al., 2000) מצאו ממצאים דומים לגבי הונג קונג.

אליאס בסיאוסדיס (Basioudis, 2002) בחן את השפעת ה"דה-רגולציה" (הסרת החסמים לפרסום) שאירעה בבריטניה באמצע שנות השמונים של המאה הקודמת, על רמת התחרות וגובה שכר הטרחה שגובים רואי החשבון המבקרים של החברות הציבוריות הקטנות. בתקופת הבדיקה (1996–1995) נמצא שמשרדי רואי החשבון שהשתייכו לששת המשרדים הגדולים במדינה דאז גבו שכר טרחה גבוה יותר מזה של רואי החשבון שהשתייכו לרובד השני (second tier). תהליך פתיחת השוק לפרסום לא הביא לכך שמשרד רואי חשבון שלא נמנה עם ששת הגדולים יעלה לרובד הדומיננטי ויוכל אף הוא ליהנות משכר הטרחה הגבוה יותר הנגבה ברובד זה. במחקר נוסף שערך אליאס בסיאוסדיס (Basioudis and Francis, 2007) על אודות תעריפי ראיית החשבון בבריטניה נמצא מבנה היררכי מובהק לגובה שכר הטרחה: בשלב העליון קיימת פרמיה למשרד הנמנה עם "ארבעת הגדולים" ומטפל בתעשייה המקומית המובילה (city level industry leadership), בשלב נמוך יותר נמצאת יתרת משרדי "ארבעת הגדולים" והמשרדים ברובד השני, ולבסוף, בשלב השלישי, נמצאים רואי החשבון מהרובד השלישי, הגובים את תעריפי שכר הטרחה הנמוכים ביותר. נטלי גונתייה-בסקלר ואלן שבת (Gonthier-Besacler and Svhatt, 2007) בחנו את שוק הביקורת בצרפת לאור דרישת המחוקק הצרפתי לקיום ביקורת משותפת (joint-audit) של שני משרדי רואי חשבון בחלק מהחברות הציבוריות. הם מצאו כי המשתנים המסבירים את שכר הטרחה הם גודל החברה, רמת הסיכון של פעילותה ונוכחותם של שני משרדי רואי חשבון המשתייכים לקבוצת "ארבעת הגדולים". כאשר נמנו שני המבקרים המשותפים עם קבוצת "ארבעת הגדולים",

5 לפי נתונים המצוטטים במחקר, בשנת 1992 נאמד היקף התביעות כנגד רואי חשבון מבקרים בגין רשלנות מקצועית בכ-30 מיליארד דולר.

שכר הטרחה הכולל המשולם (מותאם לגודל החברה) היה נמוך באופן מובהק. ממצאים אלה אינם מושפעים משאלת חלוקת שכר הטרחה בין שני המשרדים המבקרים. אליאס בסיאוסדיס ופיפי פיפי (Basioudis and Fifi, 2004) חקרו את תעריפי הביקורת באינדונזיה. ממצאי המחקר שלהם הצביעו על כך שתעריפי הביקורת של חמשת המשרדים הגדולים באינדונזיה אינם גבוהים יותר מתעריפי הביקורת של המשרדים האחרים. יוסוף חסן וקאמל נסר (Hassan and Nasar, 2013) בדקו את תעריפי הביקורת שמשלמות חברות הנסחרות בבורסה של אבו-דאבי. הם מצאו כי תעריפי הביקורת מתואמים באופן ישיר עם גודל החברה ורמת המורכבות של פעילותה, ובקשר הפוך עם רמת אי-התלות של ועדת הביקורת שלה. לא נמצא כל מתאם מובהק בין תעריפי הביקורת לבין רווחיות החברה, ולבין רובד הגודל של משרד רואי החשבון המבקר. יורם עדן, אריה עובדיה וכן עמי צוקרמן (Eden, Ovadia and Zuckerman, 2003) הצביעו על שלוש "בעיות שורשיות" במקצוע ראיית החשבון: (א) עבודת הביקורת כלשעצמה אינה תורמת ערך לחברה וממילא קיים כשל שוק שבעטיו אין אפשרות לזהות, בזמן אמת, את הערך האמיתי של שירותי הביקורת; (ב) קיום עודף קיבולת במשרד רואי החשבון; (ג) רצון הלקוחות לצרוך שירותים נלווים מרואי החשבון. בעיות אלו מובילות לשכר טרחה נמוך יחסית בתחום הביקורת, להגבלת יכולתם של המשרדים לתגמל את עובדי הביקורת בהתאם לכישוריהם ולמעבר של עובדים מצטיינים מתחום הביקורת לתחום השירותים הנלווים.

בדיון שנערך בפורום שווי הוגן באפריל 2014 נטען כי תעריפי הביקורת של משרדי רואי החשבון בישראל נמוכים ביחס לכל השוואה בינלאומית.⁶ הוצגו ממצאים המראים כי שכר הטרחה (לשעה) ששולם על ידי חמש חברות הביטוח הגדולות בגין ביקורת אף פחת בממוצע בכ-5.6% בין השנים 2000–2013.

המסקנות העולות מסקירה זו הינן כי למרות רמת הריכוזיות הגבוהה, שוק הביקורת הינו שוק תחרותי, וכי קיים קשר ישיר בין גודל החברה המבוקרת לגובה שכר הטרחה. בנוסף עולה כי קיימים ממצאים סותרים לגבי יכולתם של המשרדים הגדולים לגבות פרמיה (שכר טרחה גבוה יותר מזה הנגבה על ידי משרדים אחרים) המשקפת את המוניטין שלהם.

ג. המתודולוגיה ותיאור המדגם

בחנו את התקופה בת חמש השנים שהחלה בתחילת שנת 2010 והסתיימה בסוף שנת 2014. איתרנו את כל החברות הציבוריות המבוקרות על ידי משרדי רואי חשבון שאינם נמנים עם חמשת המשרדים הגדולים, ובחרנו מתוכן את החברות העונות על כל התנאים הבאים:

1. ניירות הערך של החברה היו רשומים למסחר בכל התקופה הנבחנת. נופו מהמדגם חברות שהנפיקו לראשונה במהלך התקופה הנבחנת ו/או שנמחקו מהמסחר במהלך התקופה הנבחנת.⁷
2. לחברה הייתה פעילות עסקית מהותית רצופה במשך כל התקופה הנבחנת. נופו מהמדגם חברות שבחלק מן התקופה היו למעשה "שלד בורסאי".

6 ראו המרכז הבינתחומי הרצליה (2014), סיכום המפגש של פורום שווי הוגן אפריל 2014 בנושא "השפעת הירידה בשכ"ט של רואי החשבון על איכות המידע בשוק ההון".

7 במאמר מוסגר נציין כי חברות מספר שנכללו במדגם נמחקו מהמסחר בשנת 2015.

3. לא היו חילופי רואי חשבון בחברה במהלך התקופה הנבחנת.⁸
 4. החברות נמנו עם אחד מהענפים הבאים (לפי מיון לענפים שמפרסמת הבורסה לניירות ערך בתל אביב): (1) הייטק; (2) נדל"ן ובינוי; (3) מסחר ושירותים; (4) תעשייה. לא כללנו במדגם חברות מהענפים הבאים: שירותים פיננסיים, השקעות ואחזקות וכן חיפוש גז ונפט, הן משום שמדובר במספר קטן יחסית של חברות הן בשל השונות הגדולה בין החברות הפועלות בענפים אלה.

לאחר בחינת התנאים לעיל נותרו במדגם 43 חברות המבוקרות על ידי משרדי רואי חשבון שאינם נמנים עם חמשת המשרדים הגדולים.

בשלב השני איתרנו מול כל אחת מחברות המדגם חברה ציבורית בעלת מאפיינים דומים (ענף פעילות והיקף נכסים זהים) אשר בוקרה על ידי אחד מחמשת המשרדים הגדולים, ואשר עומדת בכל אחד מארבעת תנאי המיון שפורטו לעיל. גרענו מהמדגם שלוש חברות קטנות מתחום הנדל"ן והבינוי אשר להן לא עלה בידנו להתאים חברת השוואה. במדגם נותרו 80 חברות: 40 חברות המבוקרות על ידי משרדים שאינם נמנים עם חמשת המשרדים הגדולים ומולן 40 חברות המבוקרות על ידי אחד מחמשת המשרדים הגדולים. במדגם זה לא נכללו חברות שהיו להן רואי חשבון מבקרים במשותף (joint auditors). מתוך 80 חברות המדגם בחרו בהקלות הניתנות ל"תאגיד קטן", עפ"י תקנות ניירות ערך (דו"חות תקופתיים ומיידיים) התש"ל-1970.⁹

בלוח 4 המופיע בנספח מפורטות 80 החברות שנכללו במדגם בציון שמות רואי החשבון המבקרים, ענף הפעילות, היקף הנכסים, מחזור הפעילות וגובה שכר הטרחה ששילמה כל חברה (ממוצע נתונים שנתיים לתקופה הנבחנת בין השנים 2010–2014).¹⁰ מתוך 80 חברות המדגם, 20 חברות (25% מהמדגם) פעלו בענף ההייטק, 34 חברות (42.5%) פעלו בענף הנדל"ן והבינוי ואילו 26 חברות (34% מהמדגם) פעלו בענפי המסחר, השירותים והתעשייה. לצורך הבדיקה הסטטיסטית במאמר זה קיבצנו את החברות מענף המסחר והשירותים והחברות מענף התעשייה לענף אחד.

כדי לבדוק את השפעתה של השנה שבה נגבה שכר הטרחה על גובה שכר הטרחה בוצעה טרנספורמציה ללוג של גובה שכר הטרחה, ונערכה בדיקה סטטיסטית של מדידות חוזרות (repeated measures) לאורך חמש שנים של שכר הטרחה, כאשר המשתנה הבלתי-תלוי היה רובד הגודל של המשרד. בניתוח "תוך נבדקי" (within subjects effects) לא נמצא הבדל מובהק סטטיסטית בשכר הטרחה בין חמש המדידות השנתיות בקרב המשרדים הגדולים והאחרים ($F_{4,312} = 0.961, p > 0.1$). בנוסף, לא נמצא הבדל מובהק סטטיסטית בין שתי קבוצות המשרדים (משרדים גדולים ומשרדים אחרים) בשכר הטרחה לאורך זמן ($F_{4,312} = 1.505, p > 0.1$). כלומר, האינטראקציה אינה מובהקת בין השנה אשר בה נגבה שכר הטרחה ורובד הגודל של המשרד. לפיכך, מצאנו לנכון לחשב מדד אחד של גובה שכר הטרחה המתבסס על ממוצע שכר הטרחה בחמש השנים 2010–2014.

8 להוציא שתי חברות שבהן היו חילופי רואי חשבון (בין שני משרדים שאינם נמנים עם חמשת המשרדים הגדולים) בתחילת התקופה הנבחנת, ללא השפעה מהותית על גובה שכר הטרחה.

9 להלן תמצית הגדרת "תאגיד קטן". לגבי חברה שמינותיה רשומות למסחר צריכים להתקיים שני התנאים הבאים במצטבר: (א) השווי הממוצע של מניות החברה בבורסה נמוך מ-300 מיליון ש"ח; (ב) התאגיד אינו נכלל במדד "ת"א 100" או במדד "ת"א יתר-50". לגבי חברה שהנפיקה לציבור תעודות התחייבות (איגרות חוב), נדרש שהערך הנקוב של תעודות ההתחייבות שבמחזור יהיה נמוך מ-200 מיליון ש"ח במועד הקובע. מתווה ההקלות לתאגידים קטנים אושר בכנסת ביום 22.1.2014, והוא חל כבר מהדוחות השנתיים לשנת 2013.

10 עבור החברות שפרסמו דוחות כספיים בדולרים תורגמו הנתונים לשקלים חדשים לפי שער החליפין היציג בסוף כל שנה.

ניתן להציע הסברים מספר לכך ששכר הטרחה בגין שירותי הביקורת לא השתנה במהלך התקופה הנבחנת. ראשי המקצוע טוענים שהתחרות החריפה בין המשרדים מובילה לשחיקה בתעריפי שכר הטרחה.¹¹ הסבר אחר הוא ששימוש מושכל יותר בתוכנות ביקורת מובנות וממוחשבות הביא ליעול עבודת הביקורת. עוד ייתכן כי ההקלות שניתנו לתאגידיים קטנים (החל מהדוחות הכספיים לשנת 2013) הקלו גם הן על עומס הביקורת. מכל מקום, אין בנתוני מחקר זה כדי לאשש או להפריך הסברים אלה, ואנו מעדיפים להשאירם תחת הכותרת "מצריך עיון" למחקר נוסף.

ערכנו תחילה מבחן לבדיקת ההבדל בגובה שכר הטרחה (לאחר טרנספורמציה ללוג) בין חמשת המשרדים הגדולים לבין המשרדים האחרים. הבדיקה התבססה על 40 תצפיות של הפרשי שכר הטרחה בין חמשת המשרדים הגדולים לבין המשרדים האחרים. בשל ההתאמה של חברה מול חברה נוטרלו ההשפעות של ענף הפעילות וגודל החברה.

בלוח 1 בהמשך מוצגות תוצאות הבדיקה. הממצאים מראים שבמדגם יש הבדלים בלוג של ממוצע גובה שכר הטרחה (0.15218). הבדלים אלה ($t=3.220$, $d=39$, $p=0.003$) מובהקים ברמת מובהקות של 0.005. כלומר, הממצאים מעידים על כך ששכר הטרחה של חמשת המשרדים הגדולים הינו גבוה יותר משכר הטרחה של המשרדים האחרים.

לוח 1 – השפעה של רובד הגודל של משרד רואי החשבון (חמשת הגדולים לעומת אחרים) על גובה שכר הטרחה במדגמים מזווגים ($n=40$)

		חמשת הגדולים		רו"ח אחרים	
	ממוצע	סטטית תקן	ממוצע	סטטית תקן	
לוג שכר הטרחה	2.5269	0.2914	2.3747	0.2638	
			*0.1522		
			T	פער בממוצעים	
			39	דרגות חופש	
			0.003	P	

* $p < 0.005$

ערכנו מבחן סטטיסטי נוסף שבו נבדק הניבוי של שכר הטרחה על ידי סכום הנכסים של כל חברה, מחזור החברה, ענף הפעילות של משרד רואי החשבון (אחד מחמשת הגדולים לעומת אחרים), אשר בו:

המשתנה התלוי הוא שכר הטרחה, אשר חושב כממוצע שכר הטרחה בחמש שנות המחקר (2010–2014) לאחר ביצוע טרנספורמציה ללוג של שכר הטרחה; ארבעת המשתנים הבלתי-תלויים הם משתנה נכסים המתבסס על ממוצע הנכסים של חמש שנות המחקר (2010–2014), ומשתנה מחזור היקף הכנסות המתבסס על ממוצע אותן חמש שנים. בוצעה טרנספורמציה ללוג על המשתנים נכסים ומחזור ההכנסות.

משתנה ענף הפעילות הוא בעל שלוש קטגוריות (1= הייטק; 2= נדל"ן ובינוי; 3= מסחר ושירותים או תעשייה). למשתנה זה בוצעה טרנספורמציה לשני משתני דמי: חברה בענף הייטק קיבלה ערך "1" ושאר החברות קיבלו את הערך "0", וחברה בענף הנדל"ן והבינוי קיבלה ערך "1" ושאר החברות קיבלו ערך "0".

11 ראו בסיכום המפגש של פורום שווי הוגן מאפריל 2014 (הערה 6 לעיל).

משתנה רובד הגודל של משרד רואי החשבון קיבל את הערך "1" אם הוא נמנה עם אחד מחמשת המשרדים הגדולים, אחרת קיבל את הערך "0".

בלוח 2 להלן מתוארים הממוצעים, סטיות התקן והמתאמים בין המשתנים.

לוח 2 – מאפייני ההתפלגות והמתאמים בין המשתנים (n=80)

מתאמים							
רובד הגודל של המשרד	ענף נדל"ן	ענף הייטק	לוג נכסים	לוג מחזור	סטיות תקן	ממוצע	
0.267**	-0.010	-0.089	0.607***	0.675***	0.28662	2.4508	לוג שכ"ט
0.073	-0.223*	-0.181	0.628***		0.70516	5.0227	לוג מחזור
0.023	0.464***	-0.509***			0.55687	5.3909	לוג נכסים
0.000	-0.496***				0.43574	0.2500	ענף הייטק ¹
0.000					0.49746	0.4250	ענף נדל"ן ²
					0.50300	0.5000	רובד הגודל של המשרד ³

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

¹ ענף הפעילות הייטק קיבל את הערך "1" ושאר הענפים קיבלו את הערך "0".

² ענף הפעילות נדל"ן ובינוי קיבל את הערך "1" ושאר הענפים קיבלו את הערך "0".

³ משרד רואי חשבון מבקר נמנה עם אחד מחמשת המשרדים הגדולים קיבל את הערך "1" ושאר המשרדים קיבלו את הערך "0".

הממצאים המוצגים בלוח 2 מלמדים כי יש מתאם חיובי מובהק בין רובד הגודל של המשרד לבין לוג שכר הטרחה, אבל אין מתאמים בין רובד הגודל של המשרד לבין שאר המשתנים הבלתי-תלויים. יש מתאמים חיוביים מובהקים בעוצמה בינונית-גבוהה בין לוג המחזור ולוג נכסים לבין לוג שכר הטרחה. יש מתאם גבוהה בינונית-גבוהה בין לוג המחזור לבין לוג הנכסים.

לוח 3 מציג את הממצאים של מודל הרגרסיה עם ארבעת המשתנים הבלתי-תלויים (לוג נכסים, לוג מחזור, ענף הפעילות ורובד הגודל של המשרד). מנתוני הלוח עולה כי המשוואה לניבוי גובה שכר הטרחה מובהקת ($F=20.827$, ד"ח = 5,74, $p=0.000$). פרופורציית השונות המוסברת היא 0.585, ולכל המשתנים הבלתי-תלויים תרומה ייחודית מובהקת. המקדמים החלקיים של לוג הנכסים ושל לוג המחזור חיוביים ומובהקים ($b=0.292$, $p<0.005$, לעומת $b=0.121$, $p<0.05$ בהתאמה). ככל שלוג הנכסים עולה, עולה גם גובה לוג שכר הטרחה כאשר המשתנים לוג מחזור, ענף המשרד וגודל המשרד מופיעים במשוואה. ככל שלוג המחזור עולה, עולה גם גובה לוג שכר הטרחה כאשר המשתנים לוג נכסים, ענף החברה וגודל המשרד מופיעים במשוואה. לענף שהחברה פועלת בו יש תרומה ייחודית מובהקת ($F=3.247$, ד"ח = 2,74, $p<0.05$). בענף הייטק שכר הטרחה המשולם גבוה משכר הטרחה המשולם בחברות מענפי המסחר, השירותים והתעשייה, וכן מחברות הפועלות בענף הנדל"ן והבינוי. המקדם לגבי חברות בענף הייטק הוא 0.132 בהשוואה למקדם "0" של קבוצת ההתייחסות של מסחר ושירותים ותעשייה, והמקדם במשרדים בענף הנדל"ן והבינוי הוא

–0.062 בהשוואה למקדם "0" של קבוצת ההתייחסות של מסחר ושירותים ותעשייה. בנוסף, שכר הטרחה גבוה יותר בחמשת המשרדים הגדולים בהשוואה למשרדים האחרים. הבדל זה מובהק (b=0.132, p<0.005) כאשר המשתנים לוג נכסים ולוג מחזור מופיעים במשוואה.

לוח 3 – ניבוי שכר הטרחה באמצעות סכום הנכסים, מחזור ההכנסות ורובד הגודל של המשרד

P	T	טעות תקן	B	משתנים
0.045	2.043	0.059	0.121*	לוג מחזור
0.001	3.522	0.083	0.292**	לוג סכום הנכסים
				ענף החברה ¹
0.035	2.153	0.061	0.132**	ענף הייטק (1) ²
0.422	-0.807	0.077	-0.062	ענף נדל"ן (1) ³
			0	ענפי שירותים ומסחר ותעשייה
0.003	3.085	0.043	0.132**	סטטוס המשרד (1) ⁴
			0.585	R ²
			0.557	AdjR ²
			20.827	F
			5, 74	ד"ח
			0.000	P

* p<0.05; ** p<0.005

¹ התרומה הייחודית של ענף החברה כאשר המשתנים לוג מחזור, לוג סכום נכסים ורובד הגודל של המשרד מופיעים במשוואה: F=3.247, ד"ח=(2,74), p=0.038.

² כאשר ענף הפעילות הייטק מקבל את הערך "1" וחברות אחרות מקבלות את הערך "0".

³ כאשר ענף הנדל"ן והבינוי מקבל את הערך "1" וחברות אחרות מקבלות את הערך "0".

⁴ כאשר משרד שנמנה עם אחד מחמשת המשרדים הגדולים מקבל את הערך "1" ושאר המשרדים מקבלים את הערך "0".

ד. סיכום ומסקנות

שתי מסקנות עיקריות עולות מניתוח התוצאות. ראשית, ניתן לנבא את שכר הטרחה של רואי החשבון של החברות הציבוריות בישראל באמצעות השילוב בין סכום הנכסים של כל חברה, מחזור ההכנסות של החברה, הענף שהחברה פועלת בו ורובד הגודל של משרד רואי החשבון המבקר שלה (אחד מחמשת הגדולים לעומת אחר). שנית, בהקשר של החברות הציבוריות בישראל, חמשת המשרדים הגדולים מצליחים לתרגם את המוניטין שלהם לשכר טרחה גבוה יותר לעומת משרדי רואי החשבון האחרים. זאת אף על פי שגם המשרדים ברובד השני קשורים לפירמות רואי חשבון בינלאומיות בעלות מוניטין (אך הממוקמות ברובד השני).

קשה לתת תשובה חד-משמעית לשאלה האם איכות בקרתם של חמשת המשרדים הגדולים גבוהה יותר מאיכות הבקרה הניתנת על ידי המשרדים האחרים, מה גם שקשה מאוד להעריך את איכות

הביקורת בזמן אמת. עם זאת, ניתן להניח שמנקודת הראות של בעלי השליטה בחברות (אשר להם, דרך הכלל, רוב באספה הכללית הממנה את משרד רואי החשבון המבקר של החברה), התקשרות עם משרד רואי חשבון מבקר הנמנה עם אחד מחמשת המשרדים הגדולים עשויה להגדיל את האמון של המשתתפים בשוק ההון ושל המערכת הבנקאית בדוחות הכספיים של החברות. כמו כן, התקשרות מעין זו עשויה לספק לחברה ולדירקטורים שלה כרית ביטחון עמוקה יותר מול הפיקוח של הרשות לניירות ערך וגופים רגולטוריים אחרים. הסבר אחר ליכולתם של חמשת המשרדים הגדולים לגבות שכר טרחה גבוה יותר ניתן למצוא במאמרו של דיי (Dye, 1993), שלפיו ערך האופציה לתבוע את משרד רואי החשבון המבקר גבוה יותר ככל שלמשרד יש עושר ("כיס עמוק") גבוה יותר.

לוח 4 – פירוט הזכרות שבמדגם

שכיל רוי"ח	שכיל משרד	ממוצע 2010-2014 באלפי ש"ח	סימול משרד	רואי החשבון*	מחזור	סכום הנכסים	אחר	BIG 5	ענף ראשי/ענף/תת ענף	מספר סידורי	שם החברה
150	9,228	6,179	4	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	1	אינטרקור בע"מ	1	מספר סידורי	1	אינטרקור בע"מ
50	218	7,779	8	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	2	ג.ד.א.ם. השקעות בע"מ	2	מספר סידורי	2	ג.ד.א.ם. השקעות בע"מ
285	56,189	35,761	1	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	3	א.א.ל.ד.	3	מספר סידורי	3	א.א.ל.ד.
367	56,495	44,190	13	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	4	רובגורפ ט.א.ק.	4	מספר סידורי	4	רובגורפ ט.א.ק.
244	130,731	153,036	5	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	5	אימקו מעשיות בע"מ	5	מספר סידורי	5	אימקו מעשיות בע"מ
396	152,859	177,870	7	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	6	ינזטרונקס	6	מספר סידורי	6	ינזטרונקס
408	326,095	310,112	1	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	7	מיטרונקס בע"מ	7	מספר סידורי	7	מיטרונקס בע"מ
211	345,552	340,555	16	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	8	פ.י.ס.י. טכנולוגיות בע"מ	8	מספר סידורי	8	פ.י.ס.י. טכנולוגיות בע"מ
672	65,744	80,860	2	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	9	סאטקום מערכות בע"מ	9	מספר סידורי	9	סאטקום מערכות בע"מ
186	52,566	36,753	7	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	10	קפיטל פוינט	10	מספר סידורי	10	קפיטל פוינט
233	190,623	162,137	1	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	11	טכנופליס ונצ'רס	11	מספר סידורי	11	טכנופליס ונצ'רס
246	44,228	113,080	12	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	12	בי2טורקס	12	מספר סידורי	12	בי2טורקס
91	6,602	34,047	1	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	13	מדיקל קומפרישיין סיסטם	13	מספר סידורי	13	מדיקל קומפרישיין סיסטם
131	12,557	31,605	9	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	14	יזור טרנד בע"מ	14	מספר סידורי	14	יזור טרנד בע"מ
242	30,425	44,941	5	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	15	פורמולה ויון	15	מספר סידורי	15	פורמולה ויון
158	25,735	24,156	12	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	16	טופ המדר מערכות ומחשבים (1990) בע"מ	16	מספר סידורי	16	טופ המדר מערכות ומחשבים (1990) בע"מ
494	508,018	439,674	1	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	17	ר.ה. טכנולוגיות	17	מספר סידורי	17	ר.ה. טכנולוגיות
233	99,873	86,748	6	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	18	אדוונטק טכנולוגיות	18	מספר סידורי	18	אדוונטק טכנולוגיות
1,104	996,290	604,086	2	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	19	וואן טכנולוגיות תוכנה בע"מ	19	מספר סידורי	19	וואן טכנולוגיות תוכנה בע"מ
511	564,707	357,573	25	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	20	א.מ.ת. מיוזשב בע"מ	20	מספר סידורי	20	א.מ.ת. מיוזשב בע"מ
222	55,678	565,737	2	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	21	אורי-אל נכסים בע"מ	21	מספר סידורי	21	אורי-אל נכסים בע"מ
158	135,712	591,692	9	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	22	אזורים דוניץ בע"מ	22	מספר סידורי	22	אזורים דוניץ בע"מ
1,383	256,555	5,113,314	1	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	23	ביג	23	מספר סידורי	23	ביג
634	312,950	4,399,365	6	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	24	דרבן השקעות בע"מ	24	מספר סידורי	24	דרבן השקעות בע"מ
306	9,678	460,422	1	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	25	אביב ארלון בע"מ	25	מספר סידורי	25	אביב ארלון בע"מ
234	99,148	384,139	14	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	26	נתנאל גרופ בע"מ	26	מספר סידורי	26	נתנאל גרופ בע"מ
572	83,618	609,232	1	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	הייטק/ביזמז/השקעות במדעי החיים	27	ויתניה בע"מ	27	מספר סידורי	27	ויתניה בע"מ

סימול משרדי

הראי החשבון*

ממוצע 2010-2014 באלפי ש"ח

שכילי רו"ח	מחזור	סכום הנכסים	אזור	BIG 5	ענף ראשי/ענף/תת ענף	ענף סידורי	שם התכנה	מספר סידורי
245	148,799	632,600	6		נדל"ן ובינוי	קבוצת תנן מור		28
480	244,213	1,693,718	5		נדל"ן ובינוי	הילאר אינטרנשיונל בע"מ		29
252	135,238	1,134,185	24		נדל"ן ובינוי	ישפרו חברה ישראלית להשכרת מבנים בע"מ		30
94	24,122	156,650	3		נדל"ן ובינוי	לודויה רוטקס השקעות בע"מ		31
168	21,462	53,875	7		נדל"ן ובינוי	ינו הוריוון גרופ		32
351	36,265	747,217	1		נדל"ן ובינוי	מגה אור הזקות בע"מ		33
349	60,848	1,348,078	11		נדל"ן ובינוי	ארנה סטאר גרופ בע"מ		34
306	44,924	227,955	3		נדל"ן ובינוי	קבוצת נאטיטי להשקעות ואחזקות בע"מ		35
299	88,988	835,059	6		נדל"ן ובינוי	לוינשטיין נכסים בע"מ		36
338	99,952	361,421	1		נדל"ן ובינוי	א. לוי השקעות ובנין בע"מ		37
220	140,184	418,880	9		נדל"ן ובינוי	גינדי השקעות I בע"מ		38
184	13,025	114,852	4		נדל"ן ובינוי	סולומון אחזקות בע"מ		39
144	7,044	82,416	7		נדל"ן ובינוי	אפיק הירזן אחזקות (2006) בע"מ		40
403	26,552	441,892	1		נדל"ן ובינוי	איי.די.אן. גלובל אקוויטי בע"מ		41
86	5,052	106,569	17		נדל"ן ובינוי	ורדינון נדל"ן והשקעות בע"מ		42
494	1,159,405	610,557	2		נדל"ן ובינוי	אורתום סהר הנדסה בע"מ		43
904	398,465	1,382,602	6		נדל"ן ובינוי	משולם לוינשטיין הנדסה וקבלנות בע"מ		44
112	85,915	540,654	1		נדל"ן ובינוי	מצלאוי חברה לבניין בע"מ		45
390	232,460	723,811	23		נדל"ן ובינוי	עמוס חדר נכסים והשקעות בע"מ		46
800	125,666	1,907,521	2		נדל"ן ובינוי	אספן גרופ		47
330	348,527	1,316,015	20		נדל"ן ובינוי	מישורים חברה לפיתוח בע"מ		48
631	1,360,232	707,406	1		נדל"ן ובינוי	א. דורי בניה בע"מ		49
247	300,736	749,384	9		נדל"ן ובינוי	פרשקובסקי השקעות ובנין		50
86	12,168	112,565	3		נדל"ן ובינוי	פולגון		51
120	589	45,258	19		נדל"ן ובינוי	א. ליבנטל אחזקות בע"מ		52
270	48,463	243,470	1		נדל"ן ובינוי	אלמוגים אחזקות		53
160	35,247	468,026	6		נדל"ן ובינוי	ליברטי פרופרטיס בע"מ		54
402	598,587	331,216	2		ראלי/מסחר ושרותים/שרותים (1)	אוריון ש.ג. בע"מ		55

הגורמים המשפיעים על גובה שכר הטרחה של רואי החשבון

שכר ריח	שכר ריח	מחזור	סכום הנכסים	אחר	BIG 5	ענף ראשי/ענף/תת ענף	מספר סידורי	שם החברה
1,156	443,877	273,910	9	ריאלי/מסחר ושרותים/שרותים	56	מספר סידורי	לוחן חברה להנסה בע"מ	
1,476	2,387,751	1,161,322	2	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	57	המשכיר 365 חזקות בע"מ		
297	2,662,814	825,297	15	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	58	רשת חנויות רמי לוי (2)		
571	285,083	205,121	4	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	59	נעמן גרופ (1.0) בע"מ		
259	144,211	228,696	6	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	60	מרכז הפורמיקה אברבור בע"מ		
229	105,322	80,851	2	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	61	אס טי.גי. אינטרנשיונל בע"מ		
177	190,080	117,771	21	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	62	טלסיס בע"מ		
713	1,091,719	567,230	1	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	63	טיב טעם הולדינגס 1 בע"מ		
299	1,037,038	489,610	6	ריאלי/מסחר ושרותים/שרותים	64	טן חברה לזלוק בע"מ		
350	240,355	269,225	4	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	65	מזטכניקה בע"מ		
358	232,129	187,971	22	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	66	כרמל אחזקות		
166	261,970	252,828	4	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	67	ניסקו השמל ואלקטרוניקה בע"מ		
340	666,531	631,181	18	ריאלי/מסחר ושרותים/מסחר	68	ברינמאן דיגיטל אייג'		
377	172,613	151,707	1	ריאלי/מסחר ושרותים/שרותים	69	אייברנס בע"מ		
294	55,023	70,270	10	ריאלי/מסחר ושרותים/שרותים	70	תפן		
155	48,977	56,587	1	ריאלי/מסחר ושרותים/תחירות ומלונאות	71	חוף גיא בע"מ		
255	205,786	649,264	12	ריאלי/מסחר ושרותים/תחירות ומלונאות	72	י.י. קרוינקו בע"מ		
170	124,898	85,081	2	ריאלי/תעשייה/ מזון	73	כרמית תעשיות ממתקים בע"מ		
439	138,289	363,239	6	ריאלי/תעשייה/ מזון	74	צאם מוצרי מזון (שראל) בע"מ		
264	246,721	317,305	4	ריאלי/תעשייה/השמל	75	מפעלי ע. שפ		
207	111,095	135,948	6	ריאלי/תעשייה/השמל	76	גמאטרניק תעשיות אלקטרוניקה בע"מ		
415	151,315	166,328	4	ריאלי/תעשייה/אופנה והלבשה	77	ארגון תעשיות בע"מ		
106	202,281	117,906	8	ריאלי/תעשייה/אופנה והלבשה	78	טיב טקסטיל		
288	263,571	240,471	5	ריאלי/תעשייה/כימיה וגומי ופלסטיק	79	פלסטופיל חורב בע"מ		
124	265,850	279,379	15	ריאלי/תעשייה/כימיה וגומי ופלסטיק	80	רקח תעשייה פרמצבטי בע"מ		

(1) המונח "ריאלי" הוא של הבורסה לניירות ערך בתל אביב. זה אחד מענפי הפעילות לפי המונחים שלה.

(2) השם המלא של החברה הוא "רשת חנויות רמי לוי שיווק השקמה 2006 בע"מ". מטעמי קיצור הסתפקנו בארבע המילים הראשונות.

לוח 4 – פירוט החברות שבמדגם (המשך)

* סימול משרדי רואי החשבון

מספר חברות במדגם			
אחר	BIG 5	סימול בלוח 4	שם המשרד:
	17	1	קוסט פורר גבאי את קסירר – EY
	9	2	בריטמן אלמגור – Deloitte
	4	3	סומך חייקין – KPMG
	7	4	קסלמן וקסלמן – PWC
	3	5	זיו-האפט – BDO
10		6	פאהן קנה – GT
4		7	עמית חלפון – PKF
2		8	שטיימינץ עמינח – UHY
5		9	בייקר טילי
1		10	ליאון אוליצקי
1		11	ברזילי
3		12	שטראוס לזר
1		13	חייקין כהן רובין
1		14	עובדיה פיק קריכלי
2		15	בן דוד שלוי קופ
1		16	רווה רביד
1		17	גולדברג פרושן
1		18	קנובל בלצר סוריאה
1		19	וקסלר קודנצ'יק אנוך
1		20	גיא גופר יהב גילמן אודם
1		21	הטיס גרינבאום
1		22	שפי ניסימוב
1		23	אבי יהודיוף
1		24	עזרא שמש
1		25	יוסף שמעוני
40	40		סך הכול

1) סימול המשרדים שאינם נמנים עם חמשת המשרדים הגדולים לפי מספר סידורי יורד נעשה מטעמי נוחות טכנית בלבד, ואינו מבטא בהכרח את גודלם היחסי.

מקורות

- המרכז הבינתחומי הרצליה (2014), פורום שווי הוגן – FVF – Fair Value Forum. אוהזר מתוך: <https://www.idc.ac.il/he/specialprograms/accounting/fvf/Documents/FVF/summaries/%D7%AA%D7%A9%D7%A2%D7%93/3.pdf>.
- Basioudis I. (2002), "The UK Market for Audit Services: Deregulation and Audit Pricing in the Small Client Segment", *International Journal of Economics and Business* 2(1), pp. 201–220.
- Basioudis I. and Fifi F. (2004), "The Market for Professional Services in Indonesia", *International Journal of Economics and Business* 8, 153–164.
- Basioudis I. and Francis J. (2007), "Big 4 Audit Fee Premiums for National and Office-Level Industry Leadership in the United Kingdom", *Auditing: A journal of Practice and Theory* 26(2), 143–166.
- Craswell A.T., Francis J.R. and Taylor S.L. (1995), "Auditor Brand Name and Industry Specializations", *Journal of Accounting and Economics* December, 297–322.
- DeAngelo L.E. (1981A), "Auditor Size and Quality", *Journal of Accounting and Economics* December, 182–199.
- DeAngelo L.E. (1981B), "Auditor Independence, 'Law Bailing' and Disclosure Regulation", *Journal of Accounting and Economics* August, 113–127.
- DeFond M., Francis J. and Wong T. (2000), "Auditor Industry Specialization and Market Segmentation: Evidence from Hong Kong", *Auditing: A journal of Practice and Theory* 11, 16–31.
- Dopuch N. and Simunic D. (1982), "Competition in Auditing: An Assessment", *Symposium on Auditing Research IV*, University of Illinois, 401–450.
- Dye R.A. (1993), "Auditing Standards, Legal Liability, and Auditor Wealth", *Journal of Political Economy* 101(5), 887–914.
- Eden Y., Ovadia A. and Zuckerman B.A. (2003), "Rethinking Sarbanes-Oxley: Why the Act Doesn't Serve the Interests of the Industry or the Markets", *CMA Management* May, 32–35.
- Gonthier-Besacler N. and Svhatt A. (2007), "Determinations of Audit Fees for Quoted Firms", *Managerial Auditing Journal* 22(2), 139–160.
- Hassan Y. M. and Naser K. (2013), "Determinates of Audit Fees: Evidence from an Emerging Economy", *International Business Research* 6(8), 13–29.
- Palmorse Z. (1986), "Audit Fees and Auditor Size: Further Evidence", *Journal of Accounting Research* 24(1), 97–119.
- Simon D.T. and Francis F.R. (1988), "The Effects of Auditor Change on Audit Fees: Tests of Price Cutting and Price Recovery", *Accounting Review* 63(2), 255–269.
- Simunic D. (1980), "The Pricing of Audit Services: Theory and Evidence", *Journal of Accounting Research* 18(1), 97–119.

